

Living Danube Limes

Валоризиране на културното наследство и
насърчаване на устойчивия туризъм чрез
съживяване на общото наследство по Дунавския
лимес като основа за културен маршрут

Бюлетин

Издание #2, Юни 2021

Interreg

Danube Transnational Programme

Living Danube Limes

НАПРЕДЪК НА ДЕЙНОСТИТЕ ПО ПРОЕКТ LIVING DANUBE LIMES

НАПРЕДЪК

На 18-19 май 2021 г. екипът на проект Living Danube Limes се събра за втората си партньорска среща по проекта. Първоначалният план беше да се срещнем физически в Констанца, Румъния, но поради продължаващата ситуация с COVID-19 и свързаните с това ограничения за пътуване в Европа, партньорите се срещнаха онлайн. Това обстоятелство обаче позволи участие в срещата да вземат повече участници, като по този начин присъстваха и няколко представители на асоциирани стратегически партньори, както и Съвместния секретариат на Транснационална програма Дунав.

В две различни сесии институциите, отговарящи за отделните работни пакети (ТРП), в сътрудничество с участващите партньори, представиха текущото състояние на напредъка в работата си. По този начин участниците в срещата чува за последните етапи в археологическото и историческото описание на Римския дунавски лимес като археологически клъстер от обекти (ТРП1), както и за първите стъпки за развитие и планираните функционалности на мобилното и уеб приложение Living Danube Limes (ТРП1). Освен това им бяха представени резултатите от анализа на ландшафта на музеите по поречието на Дунав (ТРП2) и текущото състояние на напредъка на корабостроенето (ТРП1).

Тъй като партньорите не можеха физически да посетят най-източната страна партньор Румъния, както първоначално беше предвидено за срещата, румънските колеги подготвиха виртуална програма, за да запознаят партньорите с тяхната практическа работа и инициативи на място, както и да дадат своето виждане за местното археологическо наследство.

След двудневен обмен на миналогодишните усилия по проекта и напредъка в различните работни пакети, срещата завърши с перспектива за предстоящата 1-ва международна конференция по проекта, която се планира да се проведе като хибридно събитие (физическо и онлайн), за да достигне до възможно най-много хора след този период на ограничена подвижност. Затова партньорите по проекта Living Danube Limes, международни експерти, заинтересовани страни и други гости ще се съберат на 7-9 септември 2021 г. или физически в Нови Сад, Сърбия, или чрез Live Stream онлайн. За подробности относно конференцията, моля, погледнете секция „Запазване на датите“.

НАПРЕДЪК ПО РАБОТЕН ПАКЕТ 1

Един централен въпрос по ТРП1 и основата на всички по-нататъшни усилия по проекта е очертаването на Римския дунавски лимес като разнообразен археологически обект, обхващащ хронологично развитие от 600 години и географска дължина от 2400 километра. След задълбочено проучване на различни аспекти на този многообразен обект на наследството, партньорите по проекта Living Danube Limes започнаха да събират данни за всички римски обекти, известни досега по поречието на Дунав, които ще бъдат поместени във физически справочник за лимесите на няколко различни езика в следващите месеци.

За да илюстрира и предаде разнообразието на римското наследство по поречието на Дунав, както и да демонстрира текущото състояние на научните изследвания в различните партньорски страни, екипът на Living Danube Limes идентифицира централните пропуски в съответните държави и събра национални традиции, произхождащи от римската античност, като последните варират от национални празници и език до погребални ритуали, производство на вино и рецепти. В този контекст партньорите обсъдиха и потенциала на съвременния римски разказ/история, както и на геймификацията като обещаващи инструменти за популяризиране и предаване на римското наследство днес.

Освен това всичките осем пилотни обекта - по един във всяка от страните Германия, Австрия, Словакия, Унгария, Хърватия, Сърбия, България и Румъния, са успешно идентифицирани и е анализиран техният потенциал за бъдещи проектни дейности. По-голямата част от всички по-нататъшни събития и изпълнения на проекти на национално ниво ще бъдат проведени и представени на обществеността на тези места. За повече подробности, моля, погледнете раздела „Презентации на пилотни обекти“ на този бюлетин.

Предприети са първоначални стъпки в развитието на мобилното и уеб приложение Living Danube Limes и е изготвен първи драфт, който скицира основните функции и съдържание. Приложението ще бъде проектирано с висока

степен на приобщаване, за да достигне до възможно най-много и различни хора и ще предоставя различна информация за археологическите римски обекти, музеите по Дунав, събития и друга подходяща информация за туристите и посетителите. То ще се предлага на няколко езика и в различни режими (аудио режим, лесен езиков режим, детски режим), като ще предлага и интерактивна карта с разнообразни функции.

Презентации на пилотни обекти

Римска кула за наблюдение „Am Vorderen Schloßbuck“ WT 14/4 с фортлет „Am Hinteren Schloßbuck“ (Германия)

Многокомпонентният обект на римската наблюдателна кула „Am Vorderen Schloßbuck“ НК 14/4 с фортлет „Am Hinteren Schloßbuck“ се намира близо до Гунценхаузен (Бавария, Германия), на хълма „Schloßbuck“, на надморска височина от 483 м. (49 ° 07 '01' 'N; 10 ° 46' 17' 'E). Обектът е отворен за обществеността и лесно достъпен, тъй като тук минава добре утъпкана пътека по маршрута на лимесите.

Кулата за наблюдение (НК) 14/4 е възстановена през 1980 г.; има дължина на страницата 4,7x6,3 м. и необичайна междинна стена вътре, която е вмъкната впоследствие. Първоначално римската каменна кула е била разположена директно върху стената, докато бившата дървена кула, заменена от каменната кула, е била изсечена от каменната стена по на изток, разпознаваема през канавката. Няма връзка между така наречената алеманска пръстенна/обиколна стена, която всъщност датира от праисторически времена, и каменната кула, както доказаха разкопките през 1980 г. На запад от кулата е имало проход в лимеса. Модерна дървена стена показва хода на древната палисада.

На 500 м. от НК 14/5, на юг от разкритите руини на стената на лимеса, маркирани със знак, са останките от малък форт (крепост „Am Hinteren Schloßbuck“), на 18 м. от лимеса, с размери 20x20 м. ясно се вижда кота на земята. Вътре има паметна плоча от XIX век с надпис „Castrum Romanorum“. Повърхностни проучвания вътре разкриват дървени сгради и фибула на войник от III век. Използването на мястото, което се доказва и от фибула с шарнирно рамо, може да бъде стеснено до втората четвърт на III век. Според надпис на сграда, тракийска кохорта е построила първия каменен лагер в съвременния Гноцхайм, на 6,5 км. от лимеса, при Антонин Пий (138-161 г. н.е.), докато се предполага, че там е съществувал дървен лагер още от домицианските времена. По това време можем да предположим, че е било и изграждането на малкото укрепление и НК 14/4. Те са унищожени най-късно през 259/260 г. сл. Н. Е. Малката крепост и НК 14/4 са част от по-голяма укрепителна система с други крепости и наблюдателни кули. На запад се намира най-близката крепост от пилотния обект (Гунценхаузен, древното име не е известно), която е само на 300 м. от лимеса. Крепостта Гунценхаузен е стратегически свързана с кохортните лагери Гноцхайм (Медиана) на югозапад и Тейленхофен (Ициниакум) на югоизток, които са по-назад от лимеса. Този отбранителен триъгълник, географски организиран в рамките на „поразително разстояние“, не само се подчинява на стратегическите съображения със забележителна точност, но е и стратегическо местонахождение, което също е оптимизирано с оглед на доставките.

През 1897 г. разкопките на „Eidam“, със способите за времето си и поради надстройкаване, разкриват само части от стената на крепостта Гунценхаузен. Принципът е частично покрит от евангелската градска църква. Дървеният лагер, който се смята, че е бил предшественик, всъщност не е разкрит и доказан. Площта от 0,7 ха е била подсилена от странични стени с дължина 86x80 м. Съществуването на четири порти е недоказано. Изключително вероятно е гарнизонът на Гунценхаузен да е бил снабден от кохортните лагери Гноцхайм и Тейленхофен. Това предположение би могло да се заключи от географската, логистичната и стратегическата връзка между укрепленията, описани по-горе.

В допълнение към споменатите по-рано строителни надписи, които са оцелели за кохортния лагер Гноцхайм, описанията на историка Тацит в неговата книга „Германия“ (98 г. сл. Хр.) предлагат някои характеристики не толкова на самия ретиански лимес, колкото на района, ограден от Горногермански-ретиев лимес: „*agri decimates*“. В глава 29 той описва популацията на селскостопанските декумати, която е от различен произход, а в глава 41 германското население отвъд ретийския лимес и на север от Дунав, което включва очевидно по-специално привилегирования Хермундури.

Освен това има документални източници за провинциалната администрация от по-ранни и по-късни времена, но също така и за живота на войниците в легионите, особено кохортите, помощниците и алайците, но също така и на частни лица, които преди са заемали високи постове в администрацията на Ретия, като бившите „*praeses*

provinciae, Valerius Venustus“. Тези доказателства идват от целия период на римската окупация на юг от ретианския лимес, дори след отстъплението около 250 г. сл. Н.Е. до Дунав-Илер-Рейнския лимес.

Музеят на град Гунценхаузен, разположен в центъра на града, близо до кметството, предоставя задълбочени познания. Там са представени и важни находки от римския период в района, например от лагера в Тайленхофен.

Снимка горе вляво:

Наблюдателната кула 14/4, разположена на „Vorderer Schloßbuck“ между крепостта Гунценхаузен и малката крепост на „Hinterer Schloßbuck“ е възстановена през 1980 г. (снимка от Борис Драйер).

Снимка горе в средата:

Днес малката крепост („Kleinkastell am Hinteren Schloßbuck“) може да бъде разпозната над земята само по отличителните си земни възвишения (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kleinkastell_Hinterer_Schlo%C3%9Fbuck.jpg).

Снимка горе вдясно:

Близо до наблюдателната кула 14/4 има знак, който информира за кулата и палисад на лимеса, последната е частично реконструирана в днешно време и показва предишния ход на палисадата (снимка от Борис Драйер)

Карта:

Обзорна карта на участъка от лимеса близо до Гунценхаузен с наблюдателна кула 14/4 (= Wachtposten Nr. 4) и малката крепост (= Feldwache) (справка: Ernst Fabricius, Friedrich Hettner, Oscar von Sarwey (Hrsg.): Der obergermanisch-raetische Limes des Römerreiches. Abt. A, Band 7, Strecke 14, 1932).

Комагена/Тулн (Австрия)

Комагена (Тулн) се намира в Долна Австрия (Австрия) и има директен достъп до Дунав и притоците ѝ Малък Тулн и Голям Тулн. Археологическите обекти са лесно достъпни, тъй като се намират в центъра на града, на пешеходно разстояние.

В Тулн е открит дървено-земен лагер от I в. сл. Н. Е. Той е разширен в каменна крепост в началото на следващия век и е претърпял друга фаза на реконструкция около средата на IV до V век от Н.Е. поради пожар. Реконструкциите са извършени от „ala I Commagenorum“, който е бил разположен тук до III век сл. Хр. и „Dux Ursicinus“. Най-старите селищни характеристики на Тулн датират от I век сл. Н. Е., но дейностите са спрени около 250 години по-късно. Известни са и гробища, които датират от I до V век сл. Н. Е. От Късната античност нататък Комагена/Тулн се превръща във военноморска база на Дунавския флот „classis“ (Co) „magenensis“ и се разполага конна единица („equites promoti Comagenis“). През V век от Н.Е. се документира окупация от федерати (foederati). За това археологически находки като керамика и „Vita Sancti Severini“ (511), където се описва, че портите на „Oppidum Comagenis“ са били охранявани от варварски федерати, когато Северин пристига през 456 г., съвпадат. След това в района на лагера се оформя селище.

Изследванията предполагат презаселване по време на войната на аварите с Карл Велики към края на VIII век, в този времеви контекст отново се появява и древното име на мястото. Археологически доказуеми са само гробни находки от X век.

Археологическите останки като късноантична кула, тип подкова (така наречената „Salzturm“), кула тип ветрило и „porta principalis dextra“ (дясна крепостна порта) се намират в днешния център на града, близо един до друг. Тези останки са запазени от защитни конструкции, като „porta principalis dextra“ и кулата, тип ветрило, или са вградени в градския пейзаж като кулата, тип подкова („Salzturm“). Източният, южният и западният фронт на каменния форт е частично запазен. Структурите могат да се гледат само отвън.

Римският музей на Тулн, както и приложението „Virtulleum“, предоставят информация за историческото развитие на града и ви водят интерактивно през историята му. При поискване, в музея могат да се резервират обиколки на археологическите обекти с екскурзовод.

Особено през лятото музеят организира малки римски фестивали и обикновено отваря врати в рамките на ежегодното общонационално културно събитие „Дългата нощ на музеите“ (Lange Nacht der Museen) и местния „Пролетен музей Долна Австрия“ (Museumsfrühling Niederösterreich). Но поради настоящата ситуация с COVID-19, няма планирани събития през 2021 година.

Град Тулн е леснодостъпен с кола, автобус и влак, както и с корабни или велосипедни маршрути по Дунав. В града има места за паркиране и електрически станции за зареждане на електрически превозни средства. Също така има възможност за разглеждане на магазините за сувенири на музея или туристическия информационен център. За кулинарни специалитети в града има различни ресторанти и кафенета.

Снимка горе вляво:

Реконструкция на крепостта Комагена/Тулн (снимка от 7reasons Medien GmbH)

Снимка горе в средата:

Кулата тип подкова („Salzturm“) (снимка вляво от „Stadtgemeinde Tulln“, снимка вдясно от Манфред Шоберт)

Снимка горе вдясно:

„Virtulleum Tulln“ (снимка от Маркус Бахер)

Снимка долу:

Защитна конструкция на кулата, тип ветрило (снимка от „Stadtgemeinde Tulln“)

Римски военен лагер в Ижа (Словакия)

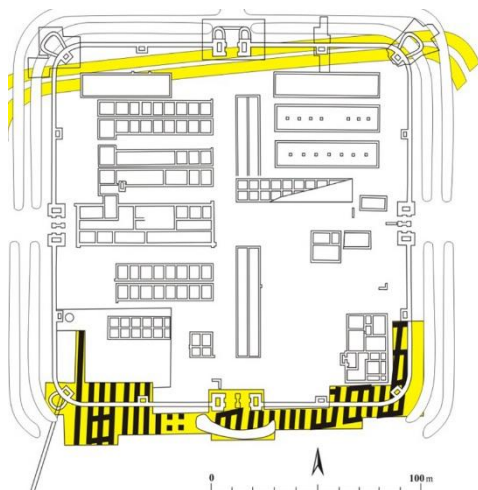
Близо до село Ижа, на левия бряг на река Дунав, на около 4 км. от вливането му в река Вах, лежат останките от римски военен лагер. Като аванпост на Бригецио, той е бил част от укрепителната верига, защитаваща северната граница на провинция Панония.

Регионът нараства по значение в периода на Маркоманските войни (166 - 180 г.), когато там е построен първият римски лагер. Той е имал площ от повече от 3 ха и е бил укрепен с двоен ров и вал от пръст и дървен материал. Разкопките във вътрешния му периметър показват останки от войнишки казарми, построени от неопалени тухли. Задачата на местния гарнизон, състоящ се вероятно от единици за стрелба с кон, е била да държи германските квади извън периметъра на отбраната на Бригецио. Лагерът обаче очевидно е бил унищожен по време на неочаквано германско нападение през 179 г. сл. Н. Е. В околностите с въздушно проучване бяха открити очертания на десет римски походни лагера от ерата на Маркоманските войни. Те вероятно са били използвани от различни римски армейски части по време на контраатаки срещу квадите.

След Маркоманските войни на мястото на разрушения лагер Ижа е построен римски замък с квадратна форма, защитен от каменни укрепления, кули и двоен ров. Вътре в лагера е имало блокове на войнишки казарми, конюшни и магазини. Щабът се е намирал на Западната порта, докато в югоизточния ъгъл е била построена баня. Лагерът е построен от войници на „legio I Adiutrix“, базирани в Бригецио, с материал, транспортиран по Дунава. Неговият гарнизон (неидентифицирано подразделение, вероятно кавалерийска войска) е имал за задача да защитава местните римски гранични участъци срещу набези на врага. През цялото време на съществуването си, доставките за кастелума са били пренасяни с лодки от другия бряг на Дунав. Около средата на III век сл. Н. Е. кастелумът е претърпял щети по време на битките с квади, но е бил реконструиран. Основното възстановяване на мястото е извършено през IV век сл. Н. Е., по време на управлението на династията на Константин и император Валентиниан I (364 - 375 г. сл. Н. Е.), когато защитата му е надградена с бастioni, построени на Северната порта, в три ъгъла на вала и са изкопани допълнителни отбранителни канавки. В края на IV век пр. Н.Е. замъкът е бил разрушен, вероятно в битка. Тогава руините му за известно време са били обитавани от смесено население на квадите и нови заселници в региона - може би готи или алани. След напускането им през първата половина на V век сл. Н. Е. мястото е изоставено.

Тъй като в оцелелите римски източници няма споменаване на крепостта Ижа, римското му име е неизвестно. Доскоро мястото беше погрешно идентифицирано като Келемантия, по отношение на географските препратки в трудовете на Клавдий Птолемей, свързани с Бригецио. Настоящите изследвания обаче показват, че местният замък все още не е съществувал по време на живота на автора.

Към XVIII век, както сочат писмените сведения от онова време, останките от римски зидарии вече са напълно заличени. Очертанията на замъка сега са само леко видими и са подчертани в равнинния терен от част от повдигната земя, известна на местно ниво като „Момин замък“ (или „Leányvár“, на унгарски език). Обектът е запазен като изложба на открито и е свободно достъпен за обществеността.

Снимка вляво: Основен план на римската крепост, с маркирани фрагменти от открития лагер от пръст и дървесина (снимка от „AÚ.SAV.Nitra“)

Снимка в средата: Локализация на римски временни лагери в квартала на римското крепост в Ижа (снимка от „AÚ.SAV.Nitra“)

Снимка вдясно: Стъклена бутилка с релефна декорация (снимка от „AÚ.SAV.Nitra“)

Римската военна крепост Сазхаломбата/Матрица (Унгария)

Град Сазхаломбата е разположен на западния бряг на река Дунав, на около 38 км. южно от Будапеща, в окръг Пеща, Унгария. Той е един от най-важните индустриални центрове в страната, осигуряващ място за рафинерия с международно значение и електроцентраля. Градът обаче има дълга история с широка гама от ценни археологически паметници.

Името на този град на унгарски буквално означава „Сто могили“, отнасящо се до могилното поле в края на града. Тази особеност връща посетителите към най-ранната ера на града, тъй като платото, простиращо се над река Дунав, е било населено още от бронзовата епоха. През VII-VI век пр. Н.Е. в региона се появява източният клон на културата на Халшат. В гробището на могили са погребани значителен брой благородници. Територията от 3,5 ха в момента функционира като археологически парк, част от музей Матрица. В този праисторически музей на открито е изследвана 2700-годишна могила, реконструирана и отворена за посетителите. Археологическият парк Сазхаломбата е първият интерактивен обект, представящ праисторически паметници в Унгария, създаден с двойна цел. Първо, да предложи на посетителите личен опит от праисторическия живот, предоставящ семейни занимания, занаятчийски дейности и работилници. На второ място, паркът е едновременно място за археологически експерименти, където в допълнение към автентичните реконструкции на праисторически сгради, се провеждат опити, използващи праисторически техники и копия на праисторически инструменти и пособия.

Следващата значима епоха от живота на територията е свързана с римляните. Районът Сазхаломбата е бил окупиран от римляните по-късно в сравнение с други територии на провинция Панония. Необходимостта от военен лагер се появява след завладяването от император Траян (98–117 г.) на Дакия и след няколко нападения на сарматите около 106 г. сл. Н. Е. Той се превръща в 3-ти спомагателен замък на юг от Аквинкум с викус, с гробище и баня в неговата среда. Името - Матрица произхожда от предишните келтски жители, както се запазва и името на градския музей. Има няколко източника, в които се споменава територията: „Itinerarum Antonini“ и „Notitia Dignitatum“. Две археологически находки - керемидата с печат на Матри(ца) и олтар от III в. (с надпис: „Pro salute civeromanum (!) Territ (orij) Matricensium“) са доказателство за името на селището. По време на макроманско-сарматските войни, крепостта е разрушена около 178 г. сл. Н. Е., след което е възстановена от камък. По времето на император Каракала (211–217 г. н. Е.) са добавени полукръгли ъглови кули. След унгарското завладяване на Карпатския басейн през IX век сл. Н. Е. районът на лагера и селището (военен викус) се превръщат в територията на средновековното село, наречено Бате - вътре в останките от римските стени е построена каменна църква. През 1809 г., по време на Наполеоновите войни, в района на лагера са издигнати мост, оръжия и надлъжни укрепления. Ясно се виждат дори и днес.

От края на 19-ти век няколко проучвания са фокусирани върху римската история на Сазхаломбата. Следователно военният лагер е бил частично разкрит и няколко пъти са извършвани разкопки и във викуса. Останките от

римската баня са все още видими; други части са покрити с пръст. Предметите от разкопките са изложени в музей „Матрица“.

Районът и по-широкия обхват на Матрица, каструм и викус, като номинираният унгарски пилотен обект по проекта Living Danube Limes, също ще бъдат местоположението на предмета и курса по дизайн на Будапещенския университет по технологии и икономика (БУТИ), Катедра по история на архитектурата и опазване на паметниците, следователно, студентите от университета са важни целеви групи в тази част от проекта. Ето защо, на 13 февруари, 2021 г., екипът на БУТИ организира пилотно посещение на обекта, по който преподаватели и студенти от университета участваха както в обиколка на мястото, така и се срещнаха с експерти по архитектура и археология. По време на курса студентите ще разработят планове за рехабилитация на територията.

Изследванията на Института „Лудвиг Болцман“ се очакват с нетърпение. Съответните въпроси пред изследователския екип са: проучването на крепостта - особено северната, централната и източната страна, където се очаква да има сгради; точната степен на градските структури и възможните сгради на викус; корелацията на видимите следи от римската баня с градската структура на викуса, крепостта, точното местоположение и посока на лимеса.

Снимка вляво: Бреговете на река Дунав близо до римската баня (снимка от Герго Мате Ковач, 2020)

Снимка вдясно: Останките от римската баня край военния лагер Матрица (снимка от Мартин Такач, 2021)

„Ad Labores“/Копачево (Хърватия)

Копачево е село в хърватската част на региона Бараня. Точно през река Драва, само на 10 км. от Осиек. Копачево е малко селце на извисено плато, с изглед към блатото на Копачки рит, което го заобикаля от три страни. Когато се опитваме да си представим как е изглеждало селото заедно със заобикалящата го среда, трябва да вземем предвид гигантския проект за изграждане на система от налози. Простира се от предградието Осиек на Подравле по всички пътища до Змайевац. Системата е построена, за да защити селата и полетата в Бараня от сезонните наводнения на блатата. Строителството е започнало по време на управлението на Австро-Унгарската монархия и доразвито от Югославия през 60-те години. Този строителен проект несъмнено е унищожил някои от археологическите останки на този регион, но най-вече е променил драстично историческия пейзаж. Можем да предположим, че поради местоположението си Копачево е било гостоприемно място за живеене от праисторията до наши дни. Находките от бронзовата епоха показват, че още в праисторическите времена хората са живели в тази област. В селото е открит гроб с инкрустирана южнопанонска керамика, както и бронзова гривна. Следващите доказателства за хора, живеещи в района на днешното село Копачево, датират от Античността, когато е било част от дунавския лимес.

В Копачево са намерени няколко находки, вариращи от римски монети до каменен олтар, посветен на бог Юпитер. От карта от 1798 г. знаем, че римско укрепление с пет кули все още е било частично видимо, когато картата е направена от унгарския географ и картографист С.В. Павия. През 1978 г. при разкопки, ръководени от Мирко Булат, близо до местоположението на гореспоменатата крепост, са открити останки от римски канализационни системи.

Няколко години по-късно, близо до стените на крепостта, е намерен и разкопан некропол от Късната античност. Няколко събития, довели до разкопки, показваха, че днешното село е частично построено върха римски предвестник, носещ името „Ad Labores“. През Средновековието Копачево се споменава за първи път от унгарския крал Андрей (Андраш) II в „Златния бик“ (Golden Bull) от 1222 г., давайки земи в селото на един от местните господари. От този период са открити няколко находки близо до днешното селско гробище.

В периода на Античността село Копачево носи името „Ad Labores“. Непосредствената му близост до една от най-големите колонии в римска Панония, „Colonia Aelia Mursa“ (Осиек), разкрива улики за възможното предназначение на римския обект. „Ad Labores“ е бил римско военно укрепление, с изглед към обширната блатиста местност на изток към Дунава и защитаващо Мурса от североизток.

Днес Копачево е най-известно с красивия природен парк Копачки рит. Копачево служи като врата към разпространените там блатата, характерни при вливането на Дунав и Драва. Това е една от най-големите запазени непокътнати влажни зони в Европа. Близостта на селото до Осиек осигурява чудесен и лесен достъп за туристите, пристигащи с автомобил, автобус или велосипед. Хърватският регион Бараня се превърна в един от първите хърватски центрове за велосипеден туризъм, с няколко международни велосипедни пътеки, преминаващи през това малко селце и природен парк Копачки рит.

ПП Център за посетители на Копачки рит (снимка от Природен парк Копачки рит, 2021)

Ледерата/Рам (Сърбия)

Римската местност Ледерата е разположена в Източна Сърбия, в района на община Велико Градище, на около 700 м. източно от днешното село Рам и средновековната крепост със същото име. Римското укрепление е разположено на равния склон над десния бряг на Дунав. Мястото, познато като римска Ледерата, е изложено на „Tabula Peutingeriana“ (Пойтингерова карта/таблица) между Виминациум и Пинкум, на около десет римски мили (около 15 км.) надолу по течението от Виминациум. „Notitia Dignitatum“ споменава тази крепост като „Laedenata“, основата на „cuneus equitum sagittariorum“ и „praefectus militum Vincensium“. В текста на Прокопий за възстановяването на дунавския лимес (Procopii, De Aedificiis, IV, 5) се споменава като „Literata“ (λίτερατά).

Първата крепост в Ледерата е построена през I век сл. Н. Е., в началната фаза на римската окупация на Дунавския регион и създаването на лимеса. Тази крепост вероятно е функционирала като военна база и плацдарм по време на подготовката за войната на Траян с даките. Смята се, че на това място е бил поставен понтонен мост, където Траян е преминал Дунав с армията си по време на Първата дакийска война през 101 г. сл. Н. Е.; това събитие е илюстрирано на колоната на Траян в Рим. Приблизително по същото време на противоположната страна, левият бряг на Дунав, на речния остров Сапая е издигнат форт, наречен Транследерата. И двете укрепления очевидно са

били планирани да функционират като плацдарм, да защитават преминаването на Дунав в Дакия и да контролират речния трафик.

Най-ранното укрепление принадлежи към типа по-големи аксиларни крепости, с размери 200 x 150 м. Това укрепление е имало правоъгълна форма със заоблени ъгли, с вътрешни кули по ъглите и върху валовете, както и при портите. Тази форма на крепостта е характерна за архитектурата на лимеса от I и началото на II век. Дебелината на стените на укрепленията е била 2,0-2,5 м. и са били направени от трошен камък, споен с варов разтвор. Проучени са и няколко сгради в лагера, като най-забележителната е преторията. Тухлените печати показват присъствието на спомагателните звена, участвали в Дакийските войни на Траян, кохорти „I Cretum“ и „II Hispanorum, ala II Pannoniorum“, и в допълнение към тях „legio VII Claudia“. Отрядът на „legio VII Claudia“, който вероятно е построил крепостта, е бил разположен тук до началото на III век. В края на II или началото на III век крепостта е била частично изоставена, но е била възстановена и смалена по времето на военните реформи и реставрации на Диоклециан. В североизточната, най-видната част на по-старата крепост, е издигнат по-малък квадрибургиум с размери 50 x 50 м. Това укрепление е имало правоъгълна основа и външни правоъгълни ъглови кули. В Късната античност единици на „cuneus equitum sagittariorum“ и „milites Vincentienses“ са били разположени тук. Ледерата е била унищожена по време на хунската атака през 441 г. По време на управлението на император Юстиниан, цялото укрепление е възстановено и са построени нови масивни укрепления по техниката „opus mixtum“ на територията на по-голямата крепост на Траян. Ранновизантийският форт също е имал правоъгълен план, но външни кръгли ъглови кули и полукръгли по валовете. Граничил е с ров и двоен насип, а от южната страна е издигнат друг вал. Тази система с тройни канавки представлява рядка военна структура по римския лимес. Археологическите проучвания в близост до крепостта, случайните находки и конфигурацията на терена предполагат, че цивилното селище е било разположено от южната и западната страна на крепостта; некрополът се намирал западно от него.

Обектът е защитен от Закона за защита на националните паметници и е означен като културна ценност от изключително значение (AS 102). Той е включен в общинския план за културен туризъм и развитие с курорта Сребърно езеро и крепостта Рам (турска крепост). Въпреки че е защитен от закона, обектът е бил изложен на систематично ограбване в продължение на години, но от 2015 г. той е в предварителния списък на ЮНЕСКО като част от клъстера „Граници на Римската империя“. От този момент нататък интересът на общината и местната общност към този обект се увеличи, така че сега има планове за 24/7 система за защита и наблюдение. На мястото се планират по-нататъшно развитие и туристически посещения, за да се установи постоянен поток от хора, както и да се популяризира и защити римското наследство.

Снимка вляво: Ъглова кула на вътрешна късноантична крепост (снимка от Неманя Мърдич)
Снимка вдясно: Северозападна ъглова кула на ранновизантийска крепост (снимка от Неманя Мърдич)

Бонония/Видин - римски военен лагер и крепост на крайдунавския път

Древната Бонония се намира в близост до брега на Дунав и принадлежи към градовете и укрепленията на римския дунавски лимес. Смята се, че името произхожда от латинската дума „bonus“, което означава „добър“. Въпреки че

е известна от римските исторически източници, Бонония досега не е била истински изследвана. С последните строителни работи в жилищния квартал „Калето“ във Видин са разкрити части от добре защитени стени. След археологическите проучвания е установено, че те принадлежат на западната порта на крепостта, която се простира на площ от 20 ха под сегашния град.

Крепостта датира от I век сл. Н. Е., когато тук е била разположена Първа цизипаденска кохорта, конна част от елитни римски войници. Счита се, че най-голямото разрастване на Бонония е свързано с оттеглянето на римските колонизатори от провинция Дакия и образуването на новата провинция Крайбрежна Дакия - след 272 г. сл. Н. Е., при император Аврелиан. По този начин в края на III - началото на IV в. Бонония вече е значимо селище със солидна укрепителна система. През V и VI век Бонония преживява опустошителни нашествия на хуни и авари, но е възстановена (за разлика от Рациария и Дортикум) и продължава да съществува през Средновековието, когато българите построяват крепостта Бдин. През XI и XII век Бонония отново е част от Източната Римска империя (Византия). Разкопките дадоха ясна информация за това възстановяване на крепостта от Константинополските василевси. По време на Второто българско царство, тук е центърът на Видинското царство, управлявано от цар Иван Срацимир (края на XIV век).

Разкопаните културни пластове са с дълбочина над 6 м, а на някои места и над 7 м. С изключение на останки от римско време и находки от късната античност, при изследванията на Западната порта на Бонония археолозите са попаднали на слоеве от Ранното средновековие: 7-10 век, от епохата на Византийското владичество и Второто българско царство: 11-14 век, и на особено големи останки от османския период и Ренесанса: 15-19 век.

Според научния ръководител на разкопките, доц. д-р Здравко Димитров, Бонония има най-представителните и най-мощни защитни структури по долнодунавския лимес. Само тук стената е широка 4 м., а крепостните кули са десетоъгълни, с диаметър 25-30 м.

Находките също са впечатляващи. Сред всички стои бронзовата глава на император Нерон, открита от Й. Атанасова, при спасителни разкопки през 60-те години. По време на новите разкопки вече са открити над 1000 находки, много от тях монети, предмети от бита, керамични съдове, „terra sigillata“, архитектурни декорации от сгради, печати и други паметници с епиграфско съдържание и много други.

Очаква се археологически останки да са под цялото подземно пространство на град Видин. Под днешната „Баба Вида“ (в момента единствената напълно запазена крепост в България) се приема, че се намира северозападната кула на Бонония. В района на известната Видинска синагога, тъй като геофизичните проучвания показват следи от древни руини и там, се предполага, че е центърът на римския военен лагер. Бидейки толкова дълбоко в земята, е запазило останките от лоши метеорологични условия и иманяри. Проучванията и разкопките ще продължат през следващите 2-3 години, подкрепени от Министерството на културата и община Видин. Основната цел е да се организира и представи археологически парк, който ще бъде основната атракция за бъдещите посетители. Кметът на Видин обеща да промени градоустройствения план на града, за да може да позволи изложбата на новооткритите структури.

Трябва да се направи възстановяване и консервация на руините, обграждане на обекта с ограда и табели, части от стената, които да бъдат покрити с геотекстил за съхранение през зимата и т.н. Археологическите обекти на Бонония и Рациария са част от съвместната номинация на римския дунавски лимес за световно наследство на ЮНЕСКО. Работи се по подготовката на документите за кандидатстване.

Снимка горе вляво: Крепостта Баба Вида, северозападната част на крепостните стени на Бонония се очаква да са под нея (снимка от НТК „Българският пътеводител“)
Снимка горе в средата: Останки на Западната порта на Бонония в квартал Калето, покрити с геотекстил_1 (снимка от НТК „Българският пътеводител“)
Снимка горе вдясно: Останки на Западната порта на Бонония в квартал Калето, покрити с геотекстил_3 (снимка от НТК „Българският пътеводител“)
Снимка долу: Панорамна снимка на крепостта Баба Вида (снимка от НТК „Българският пътеводител“)

Крепост Сакидава (Румъния)

За да се стигне до Сакидава, румънският пилотен обект, избран в рамките на проекта Living Danube Limes, трябва да се стигне или до Расова, или до Алиман (окръг Констанца), да се мине по местен селски път до Дунарени за около 2 км. и след това да се кара или да се изкачат пеша още 5 км. по черен път до крепостта.

Неговата история и име отразяват съществуването на местно (дакийско или гетско) селище или на неговото местоположение, или в близост, преди римското нашествие. В днешно време римският „Castrum Sacidava“ може да бъде намерен в Расова, близо до местоположението на древна дакийска крепост, със същото име, известна в историята като столица на тракийско-гетско-дакийското племе на „sacii“, водено от дакийският крал Дапикс.

Историята му обхваща най-малко 5 века и точното местоположение на римския Каструм стана възможно чрез потвърждаване на данни от древни източници (например „Tabula Peutingeriana“, която го нарича Сагадава, или произведения на Прокопий, които го наричат Скедеба) и епиграфски документи (милиарий, записан по време на управлението на римския император Деций).

Римското влияние започва в началото на 100-те години сл. Н.Е., когато император Траян е разположил IV кохорта „Gallorum“ в римския каструм на Сакидава и продължава с управлението на Адриан, когато крепостта приветства кохорта „I Cilicum sagittariorum milliaria“. Други известни римски армии, които са наблюдавани в района, са „Legio V Macedonica“ и „Legio XI Claudia“.

Сакидава е идентифициран от румънския археолог Василе Първан в началото на 19 век. Археологическите разкопки на останките от крепостта са извършени от 1969 до 1980 г., показвайки очертанията на това, което някога е било римската крепост на Сакидава.

Крепост Сакидава (снимка на Адриан Радулеску, INCDT)

НАПРЕДЪК ПО РАБОТЕН ПАКЕТ 2

Прогрес на музейния клъстер и посетителските центрове в района на дунавския лимес

Клъстерът на музеи и посетителски центрове ще бъде основата на транснационалната мрежа от възстановки от историята в обектите на наследство, която ще развие дунавския лимес като цялостен археологически обект, представляващ не само римското културно наследство, но и културните и природни характеристики на днешните жители и културата на дунавския регион. Този клъстер ще бъде ключов фактор за осигуряване на трайността на резултатите от проекта.

Подходът за идентифициране и установяване на музейната структура в региона на дунавския лимес включва очертане на концепцията, изготвяне на техническа база данни и създаване на каталог с данни. За тази цел се проведе задълбочено проучване на музеите и обектите, свързани с римския дунавски лимес, от партньорите по проекта „Living Danube Limes“. Методологията е приложена чрез таблица с база данни, основани на публично достъпна информация. Анализираните категории включват музеи, туристически центрове, посетителски центрове и други съоръжения. Повече от една трета от всички анализирани обекти са със седалище в Австрия (36 от 95). Географското разпределение е представено на картата по-долу. В Австрия също са 22 от 33-те посочени музейни мрежи и етикети за качество. По-голямата част от музеите/обектите са с местно или регионално значение (86%) и са с археологически и/или исторически фокус (74%). Собствеността е предимно на общинско ниво (61%). Много малко от музеите/обектите (по-малко от 20%) осигуряват високо ниво на интеграция на туристите (мобилно приложение, куестове, геймификация, AR/VR и др.).

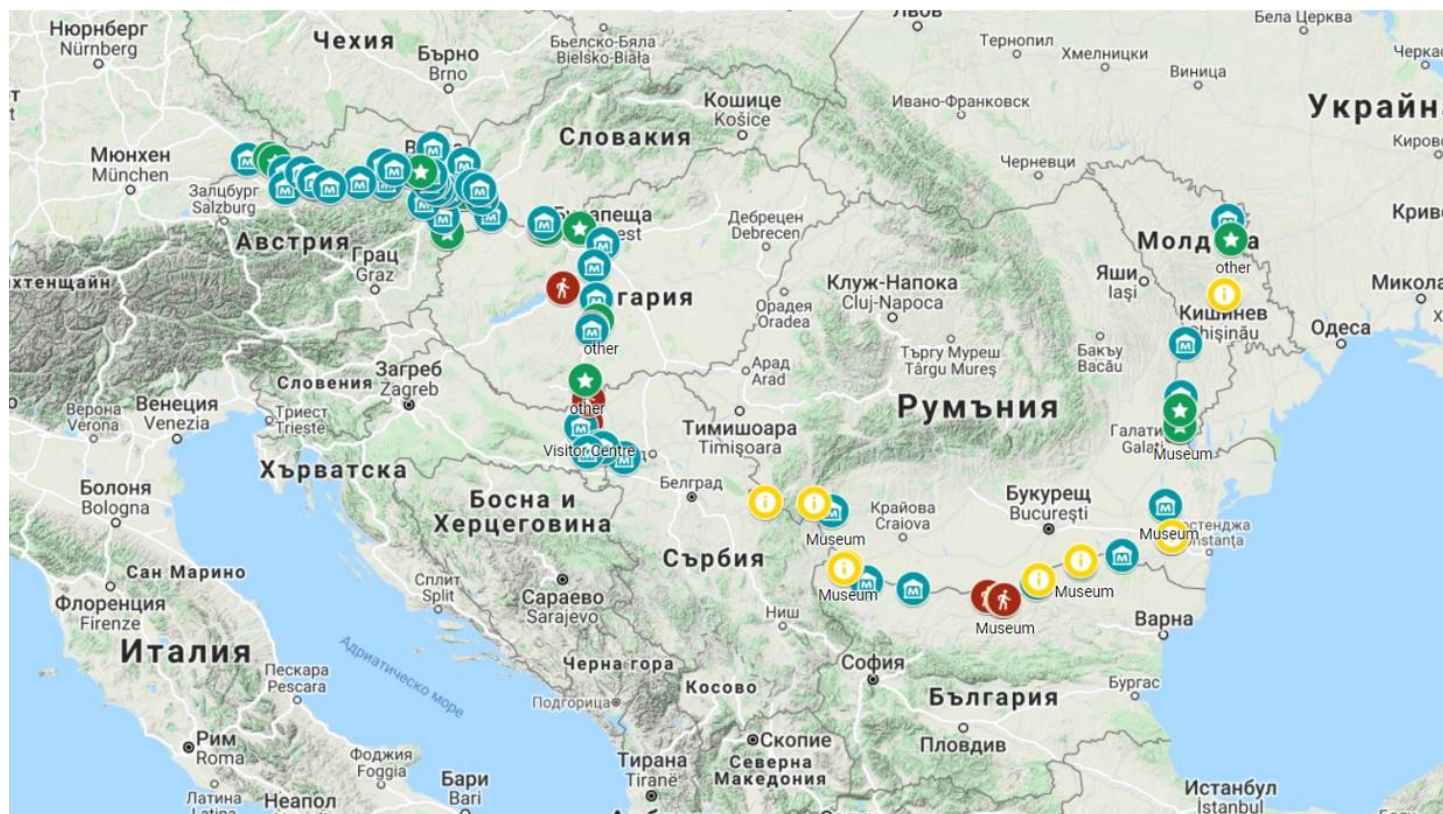
Сред предизвикателствата пред клъстера са огромните диспропорции (размер, брой експонати, икономическа сила, посещаемост и др.); ниво на иновации; географско разстояние; езикова бариера; различни мотивационни фактори; липса на същественост и др.

Като следващи стъпки за създаване на клъстер от музеи „Living Danube Limes“ планираме да идентифицираме потенциалните участници в него; да проведем проучване за техните нужди и очаквания; да разработим стратегия за включване; да изготвим меморандум за разбирателство; да предложим стратегия за брендиране и комуникация; и да приемем и приложим меморандума за разбирателство и комуникационната стратегия.

По време на семинара „Развитие на историческите места чрез възстановки и виртуална реалност“ (за който вижте по-долу), проведен в периода 22-26 март 2021 г., в рамките на специална синдикална група, базата с данни беше обект на активно обсъждане и допълнителен анализ. Освен това имаше презентации и дискусии по следните теми:

- Музейни мрежи и етикети за качество;
- Геймификация в туризма;
- Ролеви игри.

Участниците излязоха с оригинални идеи и предложения за успешното създаване на клъстер от музеи „Living Danube Limes“. Ключови дейности могат да бъдат способността на клъстера да отговаря както на нуждите и очакванията на музеите и посетителските центрове, така и на публиката/посетителите; да ангажира местните общности, вкл. занаятчии, фермери, групи за възстановки и др.; да се създаде доброволческа мрежа; да се разкаже правилната история за дунавския лимес; да се предложат приобщаващи и игри с награди; да се приложат нови технологии и иновации към традиционните експозиции, за да се представи интегрирано и интерактивно изживяване на посетителите.

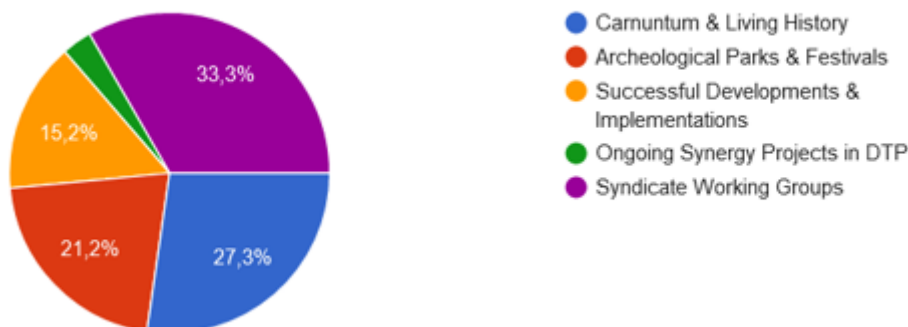

База данни на разположението на музеи, туристически центрове, посетителски центрове и други по Дунав на Google Maps

Уъркшоп на добрите практики, възстановки от историята и виртуална реалност

От 22 - 26 март 2021 г. онлайн се проведе семинар за добрите практики по развитие на историческите места чрез възстановки и виртуална реалност. Уъркшопът беше предвиден да събере международни експерти и музейни специалисти от целия дунавски регион и извън него в римския град Карнунтум в Австрия, но трябваше да се проведе онлайн поради ограниченията за пътуване, свързани с COVID-19. Това обаче не попречи на ползотворната и информативна работна среща, която доведе до редица брилянтни идеи, които ще бъдат част от постиженията на проекта „Living Danube Limes“. Видеосъобщение от генералния мениджър и научен ръководител на Карнунтум, както и двамата асоциирани стратегически партньори на нашия проект, дадоха начало на семинара. Той включваше обиколка зад кулисите в археологическото депо и посещения на музея и римския град Карнунтум. Първият ден от семинара беше посветен на историята на римския град и широката тема на възстановките от историята, включително предизвикателствата и възможностите. Ден втори се съсредоточи върху укрепването на обекта чрез римски фестивали, с ценни приноси от нашите колеги от Адрианския вал във Великобритания, както и редица бивши и текущи проекти на ЕС, занимаващи се с археология и нейното представяне. Третият ден беше посветен на интерпретацията на археологически находки и исторически знания и трансферът им

до музеи и посетители. Специален фокус върху възможността за ангажиране на широка публика с реконструирани римски кораби беше добавен с доклад за реконструирани кораби Zwammerdamm в Холандия и тяхната стойност за предприемачеството и туризма на местно, регионално и международно/национално ниво. След три изключително интересни дни на теоретични познания, участниците в семинара започнаха да разработват свои собствени идеи за нашия проект в три синдикални работни групи по комуникация и музейни клъстери, възстановки от историята, виртуална реалност и интерпретация, както и предизвикателства и възможности във времена на COVID-19. 92 участници от буквално цял свят (от Япония до Великобритания) бяха развълнувани да допринесат пряко за постиженията на Living Danube Limes, обратна връзка, която ясно се вижда във въпросника след семинара.

Последвайте ни онлайн за актуална информация по свързващия круиз 2022

През 2022 г. голямата мечта на консорциума по проекта Living Living Limes ще се превърне в реалност - круиз по река Дунав с реконструираната ни лусория от IV век, „Danuvina Alacris“. По време на нашата партньорска среща през май, започнахме да планираме круиза, който свързва всички държави, граничещи директно с Дунав, всички наши пилотни обекти по Living Danube Limes и който ще има куп полезни взаимодействия със сестрински проекти по Дунава. За повече подробности относно круиза, неговата организация, технически подробности и възможности за присъединяване, последвайте ни онлайн във Facebook.

<https://www.facebook.com/LivingDanubeLimes/>

За момента сме горди да споделим дизайна на щита, избран за нашия проект и „Danuvina Alacris“. Той е специално проектиран, следвайки примера на различни късноантични находки. Цветовите нюанси предстоят да бъдат финализирани, но Виктория, като богиня на победата и успеха, изглежда абсолютно подходящ избор за начинание, което физически свързва целия дунавски регион и популяризира нашето споделено римско наследство.

Дизайн на щита от Янис Кернерт, 2020

НАПРЕДЪК НА РАБОТЕН ПАКЕТ I1

Римски кораби, корабостроене, останките от Майнц като основа за реконструкцията на лусорията на Living Danube Limes

Римляните са възприели и продължили корабостроителните традиции на територията на Средиземно море. С разширяването на Римската империя са приети техните местни традиции, но също така и тези на Месопотамия и регионите на север от Алпите. Трябва да се прави разлика между тях и строителните методи, документираны в районите на изток от Рейн, например в датския Нидам Мур. Тук е намерен методът за изграждане на клинкер, който по-късно ще бъде успешно приложен за лодките на викингите. За разлика от това, средиземноморският метод на строителство е кравел. Тук външната обвивка е гладка, а дъските са свързани челно.

Сега се фокусираме върху два типа лодки, които са най-добре запазени в региона северно от Алпите, в Оберстим (близо до Манчинг) и в Майнц. По-старата версия (Оберстим) очевидно принадлежи към средиземноморската строителна традиция. Находката от Оберстим, на стар приток на Дунав (Брайтлах), принадлежи, дендрохронологично датирана, към период около 100 г. сл. Н. Е. Лодките са били изоставени по неизвестна причина и използвани за укрепване на крепостта.

Важно за нашия контекст е конструкцията по метода на средиземноморския ръб и жлеб. Въз основа на находката от Оберстим, „Wrack II“, която в момента е изложена в келтско-римския музей Манчинг, римска лодка вече е била реконструирана през 2017/8 (FAN). На всеки 30 см. се изрязват канали и се вкарват дъбови дъски. Те са заключени

на място от дъбови щифтове, забити от страни, с дължина около 6 см. Дъските са направени от бор, а здравите странични укрепвания (ребра) и надлъжното укрепване са направени от дъб.

Археологическите доказателства за по-късния тип лодка, която е и най-добре запазена в Германия, се намират в Майнц. По време на полагането на основите за търговска сграда, близо до бреговете на Рейн, през 80-те години на миналия век, излизат на бял свят няколко останки от лодки, някои от които, особено „Wrecks“ I и V, могат да бъдат причислени към късноантичната лодка тип „лусория“. Разкопките са ръководени от Олав Хьокман, който също прави и първите интерпретации относно предполагаемата оригинална дължина. Тогава Роналд Бокиус направил ревизия и в крайна сметка описал най-надеждната и скорошна публикация за всички находки от Майнц. Тези кораби са били част от келтско-римската строителна традиция. За разлика от типовете кораби от по-стария римски период (I и II век) в Оберстим, които очевидно са в стила на средиземноморската такава. Късноантичните находки принадлежат към местната строителна традиция.

Корабите в местната строителна традиция използвали най-твърдата дървесина в региона - дъб. Самият дъб не плава толкова добре, но е здрав и дъските му се огъват хубаво, а и защото са отрязани относително тънко (2,5 см.). Формата на плоското дъно е много по-набита в сравнение с формата на лодката Оберстим, която е построена по средиземноморската традиция. Здравината обаче се дължи и на факта, че всички дъски и рамки са издълбани с железни гвоздеи, макар и челно съединени, така че външният корпус е гладък. Това прави лодката повече от два пъти по-тежка с почти подобна дължина от по-стария си „колега“ от дизайна на Оберстим, който е бил сглобен с дъски от бор, дъб в основните части (кил и рамки) и с дървени пирони (с изключение на носа и кърмата). Всички тези лодки са постигнали средиземноморския тип гладък външен корпус под пряко или косвено влияние, докато лодки по германската строителна традиция са практикували метода на изграждане на клинкер, както по-късно лодките на викингите - това се доказва от находките на кораба от Нидам Мур в Дания, всички от които са направени от дъб, с пирони, но не с гладък външен корпус.

За разлика от римските дубликати, ние не разполагаме с напълно запазени останки, както в случая на лусория от Майнц. Докато „Wreck“ V е била почти напълно запазена по време на откритието и преди пренасянето, части от тази находка са били изгубени до 8 м. от носа. При реконструкцията сега трябва да разгледаме две останки (I и V), всяка запазена до 8 м. и по този начин почти завършени заедно, от кърмата („Wreck“ I) и от носа („Wreck“ V). Независимо от това, има методологичен проблем, защото дори да са съвременни и сходни по конструкция, това са два различни кораба. Поради това, поради тези несигурности, имаше и разгорещена дискусия относно общата дължина на лодките, която трябва да бъде определена.

Докато Хьокман, след различни опити, най-накрая се спря на дължина 21,5 м. (първоначално той се беше спрял на дължина около 18 м.), Бокиус установи дължина на двете останки от не повече от 18 м.

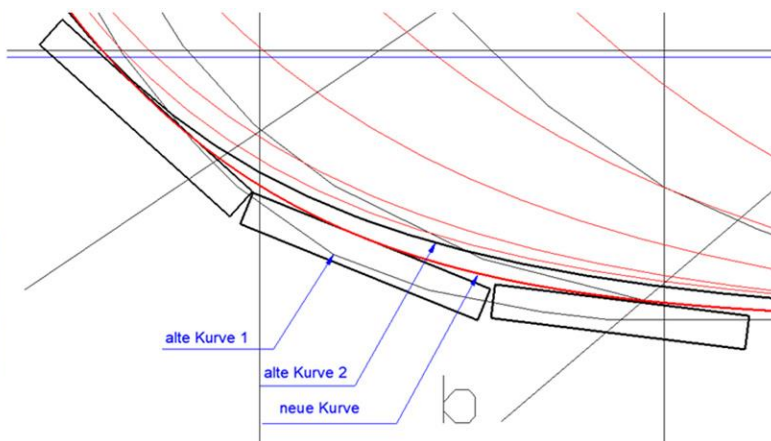
Различните реконструкции също доведоха до различни реплики. Първата реплика на Регенсбург, под конструктивното ръководство на Матиас Хелтерхоф, все още под наблюдението на Олав Хьокман, е била дълга 21,5 м. Репликата в Музея на древното мореплаване в Майнц е построена по същия план. Двете други копия, това в Гермерсхайм, отново под наблюдението на лодкостроителя Матиас Хелтерхоф, и тази в Ксантен, която все още не е завършена, под надзора на лодкостроителя Кийс Сарс, са направени съгласно реконструктивните чертежи на Бокиус.

Докато по-дългата версия от почти 22 м. поставя корабно-геометрични проблеми, линейните чертежи на Бокиус (2006) изглеждат по-близо до реалността. Трябва да се има предвид, че планът на линиите там съответства на находките. Двете хиляди години съхранение на реликвите под утайките са оказали влияние върху тях. Някои ребра са вдълбнати. С тази форма би имало голямо изкривяване на гръбнака на плавателния съд.

Затова се договорихме с лодкостроителите Андреас Гронау и Кристиан Гарлеф и монтажиста на лодките лусория от Майнц Роналд Бокиус да се стремим към идеално-типичния "среден" между линейен план, който е съставен според съвременните критерии, гарантира хидростатичната идеална позиция във водата и създава ситуация, при която отделни рамки са избутвани надолу. Резултатът вече е в основата на тази напълно нова реконструкция. Този процес вече е започнал с изграждането на шаблоните и още от преди това подготвен от сечта на необходимите дъбове (и смърчове).

Като едновременно гранична река и като част от Римската империя, Дунав е важна връзка за комуникация на север от Алпите от последните две десетилетия на I век пр. Н.Е. Той свързва всички провинции и играе важна роля за снабдяването на бургите, крепостите и легионерските лагери по този маршрут, както и на цивилните селища, установили се на тези места. Докато гражданските кораби и транспортъори осигурявали търговия и доставки, военните патрулни лодки, от типа Оберстим за ранния и средния имперски период и корабите лусория в Късната

античност, осигурявали масови охранителни услуги или осигурявали транспортиране на войски. В случай на военни настъпления, по-големи кораби (както при дакийските кампании на Домициан и Траян) също плавали по Дунав. Докато пътуванията надолу по веригата могат да се извършват бързо (до 100 км. на ден в изключителни случаи), трябва да се избере комбинация от задвижващи методи нагоре по реката. В делтата на Дунав е било възможно да се възползват от сезонните източни ветрове, да плават по на запад по широката, силно криволичеца, бавно течаща река срещу вятъра или да се теглят, когато гребците били изтощени.

Снимка вляво: „Wreck“ V, изглед към носа (снимка от Борис Драйер)

Графика вдясно: Окончателният контур на плана за водна линия от декември 2020 г. (= neue Kurve / нова крива) представлява компромис между изчислимата идеална линия (= alte Kurve 2 / стара крива 2) и компресираните констатации (= alte Kurve 1 / стара крива 1, според Бокиус 2006) (графика на Кристиан Гарлеф)

Корабостроене

В Шлунгенхоф, в Алтмюлзее, дъбовите стволоче, транспортирани там преди Коледа, са изсечени по размер в средата на януари. Екип от студенти, строители на лодки, професионални резачи и доброволци са оформили дъбовите трупи според спецификациите. Използвани са и примерни римски триони. Въпреки това, след първоначалните трудности, по-голямата част от дървесината е изрязана със съвременна мобилна дъскорезница, която е специално докарана от Бремен и може да реже по-голям размер дължини (до около 19,30 м.). Тези нарязани летви биват добре наслоени и закрепени, за да могат да изсъхнат.

Изграждането на халето в Алтмюлзее, в което ще бъде построена „Danuvina Alacris“ и което по-късно ще бъде дом на лодката, многократно се отлага заради COVID-19. През пролетта на 2021 г. обаче е постигнат голям напредък, като се полага подовата плоча. Очакваме с нетърпение да наберем скорост през предстоящия по-топъл сезон, в който се надяваме на по-малко смущения, свързани с COVID-19, в нашата корабостроителна площадка.

Снимка вляво: По този начин дървото се изрязва на рамки в римски стил (снимка от Геса Профет).

Снимка в средата: Изграждане на залата за лодката (снимка от Борис Драйер)

Снимка вдясно: Подвижната дъскорезница от Бремен успя да нареже по-големите размери дължини до 19,30 м., което беше необходимо поради използването на цели дъски за лодката (снимка от Маргит Шедел).

ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТИТЕ НА LIVING DANUBE LIMES

Представяне на Living Danube Limes на външни събития

Членовете на проекта “Living Danube Limes” участваха и го представиха на голяма част от външни събития, а текущата работа се проведе онлайн.

От 27 февруари до 5 март 2021 г. се проведе „Денят на връзка по Адриановия вал“ в леко променен формат - продължи повече от седмица и включи поредица от лекции и сесии „шанс за чат“ по Археологическия проект на Адриановия вал (WallCAP), включително доброволческа дейност по време на пандемия, информация за скорошни разкопки и ремонтни дейности, управление на обекта на световното наследство във Великобритания и прозрения в инициативата за сътрудничество между Адриановия вал и Великата китайска стена. Адриановия вал, който, както се казва от заповедта на римския император Адриан, построен в северната част на римската провинция Британия през II век сл. Н. Е, е обект на световното културно наследство на ЮНЕСКО, както и неговият близък още по-северно, Антониновия вал. Беше голямо удоволствие за Дунавския университет в Кремс да представи проекта „Living Danube Limes“, с неговите цели, на събитието през 2021 г., с надежда за по-нататъшни възможности за сътрудничество, особено в светлината на предстоящата 1900-годишнина на Адриановия вал през 2022г.

За по-детайлна информация, относно невероятните планове за 2022 на вал-а, посетете нашите британски колеги онлайн:
<https://hadrianswallcountry.co.uk/hadrianswall1900>

Статията, с която беше представен Living Danube Limes, е озаглавена “The EU Living Danube Limes Project” и също може да се види онлайн:
<https://www.youtube.com/watch?v=NG2VeGCeBvI>

През март нашите партньори по проекта, Дунавски университет Кремс и Университет Фридрих Александър Ерланген-Нюрнберг, представиха текущата реконструкция на кораб тип лусория от IV век на EAC12 2021 г. - Световната обиколка на експерименталната археологическа конференция, която се фокусира върху 80 експеримента от цял свят, от Австралия до Азия, Африка, Европа, Северна и Южна Америка. Успоредно с тази конференция за Световната обиколка, музеят MAMUZ в Аспарн ан дер Зая в Австрия стартира турне на изложба, която ще представя редица археологически експерименти чрез видеоклипове и придружаващи ги реплики, по целия свят през следващите години. Ние допринесохме с видеоклип както за конференцията, така и за изложбата, а някои от инструментите реплики, необходими за изграждането на Danuvina Alacris, в момента са изложени в MAMUZ.

Снимки: Гвоздей, адзе, бормашина и измервателна лента, заснети на брега на Дунав, преди да бъдат прехвърлени в музея в Аспарн (снимки от Анна Кайзер, 2020)

<https://www.youtube.com/watch?v=0BJHc9EqiUQ>

Свързване на археологията и академичните изследвания с преживяване на римското минало в Карнунтум

Римските военни лагери и след тях град Карнунтум е основан през I век сл. Н. Е. Селището процъфтява и става столица на римската провинция Pannonia Superior, по това време с около 50 000 жители. По римско време Карнунтум е граничел директно с река Дунав, а прочутият кехлибарен път, водещ от Балтийско море до Адрия, пресичал Дунав в района на Карнунтум, като по този начин е лежал на важни кръстопътища от север на юг и изток на запад. През 433 г. сл. Н. Е. Карнунтум и други важни градове в северните провинции са предадени на хуните; след това, правейки голяма крачка напред във времето, Карнунтум никога повече не достига своята римска слава и по-голямата част от района не е застроена през следващите векове. Това прави селището едно от най-добре проучените римски места северно от Алпите. Систематичните разкопки, започнали през XIX век, продължават и до днес - въпреки че методите са се променили много. Нашият партньор по проекта, LBI ArchPro, например направи гео-проспекция, изваждайки на бял свят прекрасните структури на римския Карнунтум, които и до днес са все още под земята.

Карнунтум е и едно от местата, където се срещат археологически проучвания, консервация, представяне на оригинални находки в музея му и преживяване на римската история. В археологическия парк, асоцииран стратегически партньор на Living Danube Limes, посетителите могат буквално да влязат в римската история, когато посещават римските сгради, издигнати на място; те могат да резервират обиколка за пътуване във времето, където „римски“ водач ги кани в родния си град Карнунтум, показва им горещите точки и разказва най-новите клюки от IV век сл. Н. Е. (периодът, който е най-добре запазен в обекта и на негова база се възстановяват римските къщи). През определени периоди от годината посетителите могат дори да присъстват на гладиаторски битки в един от амфитеатрите на Карнунтум, или да посетят историци на живо по време на един от големите римски фестивали на място и по този начин да получат още по-добра представа как е изглеждало римското минало по бреговете на Дунава.

Събрахме всички тези начинания, от археологически проучвания до преживяване на римското минало в Карнунтум, в едно видео, което ви дава не само възможност за обиколка зад кулисите в археологическото депо, с научния ръководител на обекта, но също така ви кани сами да посетите много различни места и предложения:

<https://www.youtube.com/watch?v=xBW7MeO9mbs>

Снимки от Рафаела Вьолер, 2021, от ляво надясно:

Римски град Карнунтум - как да си направим римска лампа; заснемане в римския град Карнунтум; научен директор на Карнунтум в депо Хайнбург; римски град Карнунтум - дом на търговец на масло

Living Danube Limes

- connects the Danube Region with its shared Roman heritage
- fosters a common Roman brand
- safeguards and preserves cultural heritage
- develops sustainable tourism solutions
- works towards a Cultural Route spanning the whole Danube Region

Рамково споразумение с Регионалния исторически музей в Плевен

Нашият български партньор по проекта “Център за интерпретация на наследството” установи рамка за сътрудничество с един от най-големите български регионални музеи по история и археология в Мизийския римски дунавски лимес, музеят в Плевен, с цел по-нататъшно популяризиране и валоризиране на римското наследство по Дунав.

Музеят е основан през 1953 г. и се намира в двуетажна сграда, самата тя паметник на културата, в която се помещават 180 000 артефакти и над 10 000 тома научна литература и периодични издания. Експозиционната площ на музея включва 7000 кв. м. покрита площ и открита експозиция на 3,7 ха. Музеят е културен и научен институт, в който учените организират проучвания, разкопки, опазване, презентация и рекламни дейности за паметници на културата, природни видове, флора и фауна, открити на територията на Плевенска област. Античността е представена с богата колекция от открития от римския град Колония Улпия Ескус близо до село Гиген и Късноримската епоха, с много архитектурни детайли, цветни подови мозайки и бронзови скулптури на божества, предмети от бита или златни орнаменти. Музеят представя и изключителната култура на траките, живели по тези земи в Античността и станали част от Римската империя. Някои от съкровищата на музея са Вълчитрънското съкровище (XVI - XIII в. Пр. Н. Е.), Бохотското съкровище (II - I пр. Н. Е.), златната купа от Белене.

В началото на I век сл. Н. Е. територията на днешен Плевенски регион става част от Римската империя като провинция Мизия, след дълги военни кампании, завършили по време на управлението на император Тиберий (14-37 г. сл. Н. Е.). Периодът от II до средата на III век от Н.Е. бележи върха на икономиката, строителството и културата в провинция Долна Мизия. По това време в Колония Улпия Ескус, един от най-големите и важни древни градове на Долен Дунав, се развива монументалната гражданска и религиозна архитектура. В началото на IV век сл. Н. Е., по време на управлението на император Константин Велики (306-337 г. Н. Е.), Колония Улпия Ескус преживява втори разцвет. По това време на Дунава е построен каменен мост, открит от самия император на 5 юли 328 г. сл. Н. Е. Друго забележително римско наследство, за което се грижи музеят в Плевен, е римската пътна гара и замъкът Димум, много важно доказателство за обичайните станции на провинция Мизия по Дунав, създадени през I век сл. Н. Е. Димум е мястото, където стоки от далечни римски територии пристигат за снабдяване на градовете в Мизия и пшеница се транспортира до другите римски провинции.

Снимки: Гледки от Колония Улпия Ескус (снимки от музея в Плевен)

Снимка вляво: Вълчитрънското съкровище, XVI - XIII в. Пр. Н. Е. (снимка от музея в Плевен)
Снимка вдясно: Бохотското съкровище, II - I пр. Н. Е. (снимка от музея в Плевен)

ЗАПАЗЕТЕ ДАТИТЕ

1-ва Международна конференция

На 7 - 9 септември 2021 г. ще се проведе първата ни международна конференция в Нови Сад, Сърбия. На нея ще бъдат представени статии за дунавския лимес, римските речни традиции, нови находки и разкопки, както и потенциала за разказване на римски истории и подходът на музейното образование през XXI век. Все още не знаем дали ще можем да бъдем домакини на конференцията физически в Нови Сад, в помещенията на нашия партньор Университета в Нови Сад, или ще трябва да го направим онлайн, но така или иначе ще бъде чудесна възможност да получите по-подробна представа за темите, с които се занимаваме, а и за напредъка в рамките на проекта Living Danube Limes. Следвайте ни онлайн за актуална информация, свързана с предстоящата конференция.

Местни фокус групи и посещения на пилотни обекти

Докато срещите на местните фокус групи са насочени към национални, регионални и местни експерти, вариращи от археология и древна история до музеи, комуникации, политически заинтересовани страни и специалисти по консервация, пилотните посещения са организирани за всички, които се интересуват от римляните и са отворени за публично присъствие. По-долу ще намерите първа информация за датите на посещенията на пилотните обекти, които вече са фиксирани - свържете се с националните си партньори от Living Danube Limes за допълнителна информация или искания, относно тези дати.

- 24 юли, 2021, пилотен обект в Тулн, Австрия.

2-ри уъркшоп за техники на римското корабостроене

Вторият уъркшоп по римско корабостроене и корабостроителни техники се фокусира върху занаятчийските методи по отношение на лодкостроенето и дървообработването.

Планира се за 23 - 24 юли 2021 г., на Зеешрасе 17, 91710 Гюнценхаузен, Германия.

Внимание: Поради ситуацията с COVID-19 в момента няма гаранция, че семинарът ще се проведе. Ние ще Ви информираме онлайн.

Снимки от Мириам Сапио от ляво надясно:

Ръчно ковани римски гвоздеи, асортимент от реконструирани римски инструменти, римска бормашина в действие.

ПОСЕТЕТЕ НИ ОНЛАЙН

<http://www.interreg-danube.eu/approved-projects/living-danube-limes>

@LivingDanubeLimes

@DanubeDtp

@livingdanubelimes

@Living Danube Limes

Interreg

EUROPEAN UNION

Danube Transnational Programme

Living Danube Limes

Interreg

EUROPEAN UNION

Danube Transnational Programme

Living Danube Limes